

ТИПОЛОГІЯ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЙ

У сучасному мовознавстві комунікативну ситуацію розглядають як ієрархічно складний компонент дискурсу, що містить *формально-семіотичний, когнітивно-інтерпретаційний, соціально-інтерактивний* рівні [7, с. 214] і розподіляється на окремі фрагменти, одиниці комунікації - *комунікативні акти* [3; 4; 9; 12]. Виходячи з того, що комунікативні акти є фрагментами комунікативної ситуації стає можливим їх типологізувати, беручи за основу узагальнену *дихотомічну систему комунікативних актів* [2, с. 25-37; 3, с. 55-57]:

1. Інституційні комунікативні ситуації:

- *декларативна комунікативна ситуація* (призначення на посаду, зняття з посади, відкриття або закриття зборів, відкриття пам'ятника, судовий вирок та ін). Наприклад: ... *"This clause here," Margaret Sommers said, "it says you don't refund money if we don't get the results we're looking for. Is that right?" "Yes. But you can halt the investigation at any point. Also, I will report to you after my initial inquiries, and if it doesn't seem as though they're going anywhere, I'll tell you that frankly. But that's why I ask for a five-hundred-dollar earnest payment up front: if I start to look and don't find anything, people are tempted not to pay." "Hmmp," she said. "It doesn't seem right to me, you taking money and not delivering." "But... I'm hiring your professional expertise..."*[11, с. 18-19]. У наведеному прикладі описується ситуація прийняття на роботу приватного детектива. Жінка-роботодавець схвильована тим, що детектив вимагає попередню оплату за роботу, яку він ще не виконав, але детектив переконливо доводить свою професійність (*you can halt the investigation at any point; I will report to you after my initial inquiries, and if it doesn't seem as though they're going anywhere*) і жінка оголошує, що вона готова з ним працювати (*I'm hiring your professional expertise*);

- *комісивная комунікативна ситуація* (ситуація зобов'язання, обіцянки, запевнення, гарантії, парі, згоди, відмови, обітници, поруки, загрози та ін.). Наприклад: *"Wondering where you were last night, is all. Got a few questions." "About what?" "About where you were." I glanced at Williams again, and now Williams was watching me. "I was here, Watts. What's going on?" "Can you prove it?" Lucy said, "Yes, he can. But he doesn't have to"* [10, с. 212]. В уривку представлено ситуацію запевнення (*I was here, Watts*). Розмова відбувається між працівником поліції та приватним детективом, який знаходиться у домі своєї подружки, яка одночасно є його адвокатом. Слідчий цікавиться, де знаходився детектив учора вечері (*Wondering where you were last night, is all*), на що адвокат дає зрозуміти, що її клієнт поза підозрою і вона може це довести (*Yes, he can. But he doesn't have to*);

- *інтерогативна комунікативна ситуація* отримання інформації (питання, запит, випитування, інтерв'ю). Наприклад: *"How about your buddy Pike? When was the last time you saw him?" ... "Are you saying he was here at the house with you two?" Lucy stepped directly in front of me. "Are you arresting Mr. Cole?" "No, ma'am." "Are you exercising any warrants at this time?" Her voice was all business. "We just wanted to talk, is all." He looked at me past her. "We don't think you're good for it. We just wanted to see what you knew." Lucy shook her head. "This interview is at an end. If you are not prepared to arrest him, or me, please leave"* [10, с. 213]. Так, у наведеному типі комунікативної ситуації (випитування-допит), поліцейські намагаються дізнатися чи знає адресат (приватний детектив) про місце знаходження свого друга, який підозрюється у скоєнні вбивства (*How about your buddy Pike?; When was the last time you saw him?; Are you saying he was here at the house with you two*). Проте поліцейським не вдається отримати необхідну інформацію через втручання адвоката адресата (*Are you arresting Mr. Cole?; Are you exercising any warrants at this time?; This interview is at an end. If you are not prepared to arrest him, or me, please leave*);

- *ін'юнктивна комунікативна ситуація* (накази, вимоги, розпорядження, дозволи, заборони та ін.). Наприклад: *She said, "Don't answer him until he tells you why, and maybe not even then. Don't answer any more of his questions"* [10, с. 212]. Так, через репліку-наказ (яка представлена наказовим способом: *Don't answer him...; Don't answer any more of his questions*) адвокат забороняє клієнту відповідати на запитання поліцейського;

- *реквестивна комунікативна ситуація* (прохання, благання, заклинання та ін.). Наприклад: *Ruby grabbed the phone, called home. "Answer, answer." She mouthed the words. Mom answered. "Hello?" "Mom. Call Julian right now. Tell him—" "Ruby? He's out looking for you. Where—" "Call the car. ... "Make him turn around, Mom. Make him turn around." "Turn around? I don't—" "Trust me"* [5, с. 338-339]. У наведеному прикладі, дівчинка (яка знаходиться у домі свого учителя, якого вона підозрює в убивстві) телефонує матері та благає її зателефонувати йому в машину і змусити повернутися до них додому, щоб вона мала час знайти докази злочину. Мама не може зрозуміти що відбувається, але вона вірить доньці. Використання повтору (*Make him turn around; Make him turn around*) передають важливість прохання дівчинки та її психологічний стан;

- *адвіситивна комунікативна ситуація* (порада, рекомендації, пропозиції, запрошення). Наприклад: *"You chasing the delivery companies?" Reacher asked. "We don't know who they were," Poulton said. "There aren't many possibilities," Reacher said. "Try them all." Poulton shrugged. And ask them what? Out of all the ten zillion packages you delivered in the last two months, can you remember the one we're interested in?" "You have to try," Reacher said. "Start with Spokane. Remote address like that, middle of nowhere, the driver might recall it." Blake nodded. "Okay, we'll try it up there. But only there"* [8, с. 98]. Розмова відбувається між двома детективами, які розслідують низку серійних убивств жінок. З метою розкриття злочинів детектив Річер радить своєму колезі Полтону перевірити компанії, які займаються перевезенням вантажів. Для досягнення мети детектив Річер використовує спонукальні речення (*Try them*

all; Start with Spokane; Remote address like that, middle of nowhere, the driver might recall it).

2. Ритуальні комунікативні ситуації:

- *експресивні комунікативні ситуації* (подяка, вибачення, співчуття, поздоровлення, вітання, похвала, вираження злості). Наприклад: *"Oh," said Linda, "you scared me." She didn't look scared. "My apologies," Julian said, backing into the room. "Complately unintational"* [8, с. 324]. У наведеному уривку зображено ситуацію вибачення. Так, жертва, для того щоб розрядити напружену ситуацію говорить своєму співрозмовнику (людина, яку вона підозрює у злочині), що він її налякав (*you scared me*). Злочинець розуміє, що дівчина не налякана, але намагається бути ввічливим і приносить їй свої вибачення (*My apologies; Complately unintational*);

- *констативні комунікативні ситуації* (констатація, нагадування, спростування, визнання, повторення). Наприклад: *Did you kill Dersh?" "No." "Dersh's next-door neighbor picked you out of the lineup. She says she saw you going into Dersh's yard this morning just before he was killed." "Wasn't me." "You go over there last night?" "No." "Where were you?" "Running."* [10, с. 221]. Так, у ситуації спростування, підозрюваний у злочині детектив, намагається довести поліцейським свою непричетність (*Wasn't me*), хоча розуміє, що його алібі (*Running*) не є переконливим, тому що сусідка жертви бачила його напередодні вбивства (*She says she saw you going into Dersh's yard this morning just before he was killed*);

- *аффірмативні комунікативні ситуації* (твердження, заяви, інформування, сповіщення, повідомлення, прогнози, припущення, свідчення, допущення, звинувачення). Наприклад: *... "If the witness makes a positive ID and they write the Paper, then we'll see. She's old, and when they're old they get confused. If we're lucky, she'll pick the wrong guy and we can all go home early"* [10, с. 215]. Так, детектив робить припущення, що вони будуть працювати далі якщо свідок упізнає підозрюваного (*If the witness makes a positive ID*).

Проте він одночасно стверджує, що, як правило, свідки похилого віку часто помиляються (*She's old, and when they're old they get confused*).

Отже, беручи за основу узагальнену дихотомічну систему комунікативних актів, ми відносимо комунікативні ситуації "Розслідування", "Допит" сучасної американської художньої прози до *ритуальних* (аффірмативна - "Розслідування") та *інституційних* (інтерогативна - "Допит") комунікативних ситуацій.

АНОТАЦІЯ

У статті комунікативна ситуація розглядається як ієрархічно складний компонент дискурсу, який розподіляється на окремі фрагменти комунікації - комунікативні акти, що дає можливість сконструювати типологічну систему комунікативних ситуацій, беручи за основу узагальнену дихотомічну ієрархію комунікативних актів.

Ключові слова: комунікативна ситуація; формально-семіотичний, когнітивно-інтерпретаційний, соціально-інтерактивний рівні; дихотомічна система комунікативних актів.

ANNOTATION

The article examines a communicative situation as a complex hierarchical component of discourse, which is distributed on separate fragments of communication - communicative acts, giving the possibility to design a typological system of communicative situations based on generalized dichotomic hierarchy of communicative acts.

Keywords: communicative situation; formal-semiotics, cognitive-interpretation, social - interactive levels; dichotomic system of communicative acts.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Богданов В.В.* Классификация речевых актов // Личностные аспекты языкового общения: Межвуз. сб. науч. трудов. – Калинин: Калининск. гос. ун-т. – 1989. - С. 25 - 37.

2. *Богданов В.В.* Речевое общение. Прагматические и семантические аспекты. – Л.: Ленинградский ун-т, 1990. – 89 с.

3. *Серль Дж. Р.* Что такое речевой акт?: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17. – С. 17 – 33.
4. *Серль Дж., Вандервекен Д.* Основные понятия исчисления речевых актов: Пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 18. – С. 242 – 263.
5. *Abrahams P.* The Tutor. – N. Y.: Ballantine Books, 2003. – 359 p.
6. *Ballmer T., Brennenstuhl W.* Speech Act Classification. A Study in the Lexical Analysis of English Activity Verbs. – Berlin: Springer, 1981. – 274 p.
7. *Baylon Chr., Mignot X.* Communication. – P.: Nathan, 1991. – 400 p.
8. *Child L.* Running Blind // Select Editions By Reader's Digest. Volume 2. – N. Y.: The Reader's Digest Association, Inc., 2001. – P. 6-162
9. *Cohen T.* Illocutions and Perlocutions // Foundations of Language. – 1973. – Vol. 9, # 4. – P. 492 – 503.
10. *Crais R. L.A.* Requiem. – N. Y.: Ballantine Books, 2000. – 391 p.
11. *Paretsky S.* Total Recall. – N. Y.: Dell Publishing, 2002. – 524 p.
12. *Sadock J.M.* Towards Linguistic Theory of Speech Acts. – New York: Academic Press, 1974. – 168 p.